

Programele unor publicații literare bănățene

de Dorina Măgărin

Momentele cruciale din istoria publicisticii românești au fost marcate prin activitatea unor ziare și reviste literare, ale căror programe au generat școli, mișcări sau curente de idei, favorabile instituirii unei elite culturale. Aceste programe s-au adaptat punctelor de vedere partinice, au fost inițiale, intermediare (ulterioare), semnate de unul sau mai mulți autori, ori nesemnate (colective, redacționale). În cele ce urmează vom analiza, așadar, articolele-program ale unor publicații și măsura în care principiile lor au fost urmate.

De regulă, fiecare publicație conținea, în primul ei număr, pe prima pagină, un articol-program, numit în literatura de specialitate și *articol programatic* sau *articol directivă*, *articol de fond*, *articol strategic*, *articol emblematic* ș. a. În el sunt detaliate sau generalizate obiectivele culturale, sociale și comunitare-naționale, în funcție de conștiința și de interesele grupului care finanța și/sau conducea respectiva publicație (vezi, pentru această problemă: Doina Ruști, *Presa culturală: specii, tehnici compoziționale și de redactare*,

București, Editura Fundației PRO, 2002, p. 102; Octavian Butoi, *Jurnalism: teoria și practica presei: sinteze*, București, Universitatea din București, Facultatea de Istorie și Filosofie, 1982, p. 144).

Articolul-program urmărește înștiințarea sau informarea și realizarea prin informare a unor obiective culturale, sociale și comunitare-naționale prioritare, strategice; obiective raportate la istoria prezentă și la istoria viitoare, atât a colaboratorilor cât și a comunităților pe care aceștia le reprezentau, sau își propuneau să le reprezinte.

În continuare, vom enumera câteva articole program, din presa care a circulat în teritoriul Banatului, în perioada studiată de noi (de la începuturi până în 1990) și vom detalia asupra obiectivelor culturale, sociale și comunitare-naționale, proclamate în ele.

„Banatul“, prima revistă culturală ilustrată apărută la Timișoara, în ianuarie 1926, își dezvăluie intențiile într-un articol-program nesemnăat, în felul următor:

„Încercăm ceea-ce a încercat acum doi ani «Cultura» dela Cluj. Să aprindem din nou o lumină – ce se stinge așa de iute în zilele noastre – la altarul Culturii curate și să adunăm în acest scop într’un mănunchiu români și minoritari.

Vremea în care trăim și’n care înființarea unei Societăți pe acțiuni stârnește un ecou neasemănat mai mare, nu ni este prea prielnică. Dorim însă să ușurăm sarcina celor ce ne vor urma pe acelaș drum și să le lăsăm pe vatra Culturii un tăciune cel puțin, din acel foc ce-ar trebui să încălzească sufletul unei națiuni întregi.

Cu mijloacele, de cari dispunem, vrem să zugrăvim fizionomia ciudată și barocă – cum îi zice Domnul Blaga – a unui colț de Țară, unde se ciocnesc atâtea soiuri și se împleticesc atâtea Culturi. Și aceasta o vrem fără nici-o intenție regionalistă, cum s’ar părea după titlu și, bineînțeles, dincolo de orice politică. Scopul nostru este numai să arătăm lumii cu degetul o piatră prețioasă ce împodobește coroana întregii Culturii românești.

Încetul cu încetul vom încerca să mergem mai departe... Când va dispărea neîncrederea și vom avea și alți colaboratori, decât bănățeni și când va dispărea și frica - care nu este rușinea noastră – că lumina ce dorim să închinăm Culturii, nu va fi o lumină – la un nou mormânt...”

“Banatul”, Timișoara, 1926, anul I, nr. 1, p. 1

De la bun început, programul prezentat în numărul 1 din 1926 motivează faptul că revista bănățeană și-a luat drept model publicația „Cultura“ din Cluj („Cultura. Științe, litere, arte“,

publicație apărută în intervalul ianuarie-iunie 1924, o dată la două luni, al cărei director a fost Sextil Pușcariu; vezi *Dicționarul general al literaturii române, C-D*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2004, p.

520), atât în ceea ce privește cooptarea consulilor străini, cât și în direcția publicării de articole în limba germană, maghiară și italiană; că revista s-a dorit a fi o publicație multiculturală: „să adunăm în acest scop într'un mănunchiu români și minoritari”; că publicația și-a propus să zugrăvească „fizionomia ciudată și barocă a unui colț de Țară, unde se ciocnesc atâtea soiuri și se

împleticesc atâtea Culturi” și că revista se va situa „dincolo de orice politică”.

Pentru a înțelege exact care a fost spiritul în care s-a dezvoltat literatura română din spațiul bănățean, care au fost valorile în care se credea atunci, reproducem integral articolul programatic din „Vestul” (1 mai 1930), semnat de Sever Bocu:

„Când m-am hotărât să primesc conducerea Directoratului VII Timișoara, eram clar: prima mea datorie era să creez cotidianul românesc. Descentralizării administrative trebuie să-i primeze descentralizarea intelectuală, ca o condiție prealabilă, sine qua non! Trebuie să opresc evaziunea valorilor intelectuale, care țin de un deceniu, reușind să dea periferiei aspectul unui codru devastat. Ce-ar mai căuta cântăreții într-un codru pustiit, scriitorii și artiștii într-un ținut dezintelectualizat? Ca să poată fi reținuți acasă, ba ademiniți și alții să vie aici, trebuie să creez mediul cultural, ambianța spirituală și intelectuală în care arta să se simtă la ea acasă, apreciată, răsplătită.

Banatul are toate însușirile ca să poată deveni o astfel de patrie a artelor și literelor. Deși ținutul cel mai industrializat, grație subsolului, tot așa de bogat ca solul, el este în realitate un pământ de cântăreți, artiști, poeți, pământ de linii și de armonii. Dintr-un asemenea sol, talente ca Grozăvescu, Drăgoi sunt aruncate ca la întâmplare. Deci adevăratul humus, în care natura își epuizează forțele în cantitate, nu în calitate, Banatul nu-i prolific.

Nu era oare un păcat ca un asemenea ținut cu maximul de posibilități de realizări în atâtea domenii, cu aptitudini de rafinament în domeniul mai rar al artei, pe care nu le găsim oriunde, nu numai să nu fie îngrijit, selecționat, ci de-a dreptul inferiorizat, nedreptățit, pus în neputința de a-și putea valorifica resursele și de a da, în consecință, culturii românești tot randamentul ce se poate aștepta de la el?

Mi-am dat seama de aceasta. Directoratul meu este un Directorat de frontieră, cu grija evidentă a hotarelor, din care o mare întindere a lor e încredințată mie. Nu ajung pentru aceasta fortificații militare, beton, sârmă ghimpată. Vremea noastră a văzut perforându-se și betonul prin acele mici, teribile termite, care pot fi, uneori, litere de tipar. S-au văzut state care au rezistat eroic oricărui atac extern, state care nu puteau fi învinse, sucombând mizerabil sub lașa lucrare, subversivă, perfidă a acestor termite, neobservată și prea îndelung tolerată.

Eu am remarcat mai de mult o eflorescență exagerată, anormală a presei minoritare de la graniță. De la Arad la Orșova, 17 ziare minoritare discută, informează, organizează opinia publică. În fața lor nici un ziar românesc. Slăbiciune organică a mării mase românești de 70 la sută; importanță hipertrofiată, economică și politică, a minorității de 30 la sută; centralizare intelectuală românească în București excesivă; succesiune prin politică a puterii românești locale; suficiență guvernamentală, în ultima ipoteză mă întreb ce poate exprima de fapt?

Să nu fiu rău înțeles. Eu nu mă plâng contra ziarelor minoritare, nici contra numărului, nici contra spiritului lor. Acest spirit este, în liniile lui mari, corect, cu mici excepții. Dar am dreptul să constat și să trag din constatări concluziile ce se impun. Acestea sunt: întâi, românismul este pus la graniță într-o penibilă inferioritate; a doua, nu minoritarii pot fi învinuiți de aceasta, ci noi; a treia, nu totdeauna sunt asupriți cei ce se plâng; a patra, apărarea granițelor – fără a voi să jignesc pe nimeni – mi-o rezerv mie. Din asemenea necesități, le-aș zice de stat, răsărea în mintea mea acest ziar.

«Programul lui: Un ziar nu e un program, e o ideologie. El se conduce de câteva mari idei generale. Pe noi, în special, ne conduc trei mari idei de bază ale existenței noastre: Dinastia, Patria și Neamul!

Dinastia noastră este întemeietoare de stat. Cei doi mari regi dispăruți au desăvârșit ceea ce în decurs de secole era numai un înșelător vis: unirea pământului românesc. Această dinastie este

strâns legată și interesată de destinele și gloria poporului român. Ea este simbolul puterii noastre. Prestigiul ei impune respect în afară și subordonarea intereselor generale, în lăuntru. Ea permite în acest chip facultăților noastre de stat o normală dezvoltare. Cine vrea de la noi statul, vrea dinastia. VESTUL va sluji Coroana cu tot devotamentul profund, dezinteresat, sincer.

Ultimul război a reintegrat, în fine, după veacuri de suferințe și pe un preț de sânge formidabil, națiunea română între hotarele ei firești. Aceste hotare sunt cele firești ale românismului, cu o mică știrbire. VESTUL proclamă inviolabilitatea lor și dreptul imprescriptibil al națiunii la integralitatea lor completă.

Neamul românesc este pentru noi unul și nedespărțit până unde sună dulcea limbă românească. Unitatea este deci dogma inviolabilă, indiscutabilă. Mulți ar voi să stabilească însă un fel de contradicție, conflict, între ideea de unitate și dezvoltarea notelor ei distincte, provinciale, care o compun. VESTUL se înscrie ca un partizan hotărât al regionalismului. Bănățenism sau bihorenism nu înseamnă, după concepția noastră, defetism, ci ideea fortuită de rasă. În această ordine, regionalismul nostru, cel puțin atât de latin ca cel bucureștean, va fi rodnic, fecund, va întări granița cu românismul, față de promotorii năstrușnici ai unității pe ruinele regiunii.»

Cu aceste cuvinte, oarecum gazetare, cărora le-aș mai adăuga «cultul pentru libertate aproape organic», transmis nouă prin sânge prin cele două revoluții românești ale străbunilor noștri, prin ideologia revoluționară din 1789, în care am crescut, prin respectul pentru parlamentarism și toată ideologia drepturilor omului, rousseauiană și bărnuțiană în care ne-am ridicat, eu îmi și iau rămas bun de la acest ziar, predându-l liniștit celor ce-l vor scrie și conduce. Căci nu-l voi conduce eu, nici nu-l voi scrie, sau când voi scrie voi iscăli primind răspunderea numai pentru ceea ce iscălesc, cel puțin atâta cât va dura încă însărcinarea mea oficială. Eu am ținut numai să-i fixez linia de conduită ce trebuie să urmeze și de la care nu s-ar putea abate, dar nici eu, nici prietenii mei, care m-au ajutat să fac posibilă apariția acestui ziar, alte drepturi nu cerem. Dimpotrivă, redacția primește din partea mea, în marginile acelor idei, o completă dezlegare publică. Dreptul criticii, obiective și imparțiale, îl au pe deplin și față de noi înșine. Să scrie toți cum le dictează inima lor românească. Să pună cultura lor și o demnitate profesională mai înălțată, pe care eu am voit să le-o garantez, în slujba marilor scopuri pe care le urmărim. Căci, aceasta mi se pare inevitabil pentru reușită: o conștiință superioară a ziaristului asupra propriei sale demnități! Eu am voit să dezrobesc talentul din servituzinea umilinței și a amoralității. Nu poate fi admisă o morală până la acel grad utilitară ca să poată legitima infamia dacă ea a fost săvârșită pentru „pâine”. La acest ziar nu vor fi comandate ziaristului nici laude, nici injurii. Libertatea lui de a publica va cunoaște o singură cenzură: cea a colegilor lui. Deci o republică intelectuală și morală cu o unică ierarhie: talentul. Eu numai în aceasta văd chezașia într-un ziar românesc cu autoritate.

Pot nădăjdui că voi reuși? Altădată, la „Tribuna” am reușit. „Tribuna” a fost făcută prin ziaristi, prin entuziasmul lor, nu prin capital. Și acest ziar este o creațiune de idealism. Nu dividende, nici măcar morale, urmăresc întemeietorii, care vor rămâne anonimi, cu toate că unii – le aduc aici recunoștința mea profundă – și-au ipotecat avutul lor ca să poată face posibilă apariția acestui ziar. El însă se creează pentru stat. Poate că e puțină deosebire, de la timpul când se încasau „sume” de la stat pentru ziare care nu apăreau niciodată, la realizarea de față, în care vedem prima dispoziție de sacrificiu, substituindu-se vorbăriei goale sau văicăreliei nedemne. Parcă ar fi ceva deosebire. Dar despre aceasta nu vreau să vorbesc.

Implor binecuvântarea lui Dumnezeu asupra VESTULUI căruia îi urez zile îndelungate, pentru mulțumirea provinciilor Directoratului VII, Banatul, Crișana, Biharia și gloria României Mari!”

Sever Bocu, *În loc de program*, „Vestul”, Timișoara, 1930, I, nr. 1, p. 1

Din ideile acestui program reies cât se poate de clar opiniile autorului: faptul că neamul este nedespărțit și este unul singur până acolo unde se

vorbește „dulcea limbă românească”, apoi că ziarul este un partizan al regionalismului și că are cultul libertății.